

A kalapács, ha koppan...

Érdekességek, ritkaságok és rekordárak
a numizmatikai aukciók világából

40

TÓTH CSABA

ANNAK ellenére, hogy ezernyi, egymással szoros kapcsolatot ápoló éremgyűjtő él hazánkban, továbbá tucatnyi numizmatikára szakosodott bolt és webáruház működik az országban, a régi pénzek megszerzésének legrangosabb színterét továbbra is az árverések jelentik. Rég elmúltak már azok az idők, amikor falusi házak poros padlásán kincset lehetett találni, és ahogy az internet révén kitért a világ, aki megfelelő anyagi lehetőségekkel bír, akár a tengeren túlról is könnyedén beszerezheti az őt érdeklő ritkaságokat.

Minden pontosan annyit ér, amennyit valaki hajlandó megadni érte – ez a megállapítás a (műtárgy-)kereskedelemben nagyjából olyan örökérvényű, többször bizonyosodott alapigazságnak számít, ahogy a fizikában az $E=mc^2$. Persze ez a tétel így, ebben a formájában nyilvánvalóan sarkított, hiszen rengeteg tényező együtthatásának eredményeként alakul ki egy aukción a leütési ár.

A közhiedelemmel ellentétben egy numizmatikai tárgy értékét nem feltétlenül a régisége adja meg, hiszen minimális anyagi befektetéssel hozzá lehet jutni antik római bronzpénzekhez is, miközben száz évnél is fiatalabb

A világviszonylatban legrágábban eladott pénzek toplistáját jelenleg vezető, 2013-ban tízmillió dollár felett eladott darab, a „Flowing hair” dollár 1794-ből (©Stack's Bowers Galleries)

veretek millió-kért kelnek el az árveréseken. A régi pénzek és érmek értéke alapvetően két, végeredményben egymással szorosan összefüggő tényezőtől áll össze. Az első és legfontosabb a ritkaságfok, vagyis,

hogyan sok darab ismert belőle a világon. Amelyikből sok, azt viszonylag könnyen és ebből következően alacsonyabb áron be lehet szerezni, mintha csak néhány példány maradt volna fenn. A másik, szinte ugyanilyen fontos árképző tényezőnek ma már az úgynevezett tartásfok számít, hiszen egy verdefényes, hibátlan darab a sokszorosát éri egy kopottnak vagy lyukasnak. Ennek oka szintén kettős: egy gyűjtő nem csupán ritkaságot, de egyben esztétikai élményt is szeretne vásárolni a pénzéért, másrészt az is kézenfekvő, hogy a kiváló tartásfokú darabokból jóval kevesebb példány maradt fenn, mint a kopottból, így végeredményben megint csak a ritkasághoz, mint legfontosabb árképző tényezőhöz lyukadunk ki.

Bár a minőség mindig is fontos szempont volt, az utóbbi időben jelentősége jócskán megnövekedett. Az Amerikai Egyesült Államokban a William Herbert Sheldon orvos és egyben éremgyűjtő által 1949-ben – eredetileg az amerikai centekre – kidolgozott úgynevezett Sheldon-skála az állapotuk alapján 1 és 70 között értékelte a pénzeket, és napjainkban is ennek a besorolásnak a finomított változatát használják a független tartásfok-minősítő cégek.

Míg Európában az árverési katalógusokban elegendőnek tartották

néhány alapvető tartásfok (szép, nagyon szép, kiváló, verdefényes) megállapítását, az amerikai rendszer még a verdefényes, azaz *Mint State* kategórián (MS 60–70) belül is fokozatokat különít el, és ez a szemléletmód napjainkban szinte világszerte tért hódított.

Ezeket a főbb szempontokon túl az árat még sok egyéb tényező is befolyásolhatja; így például a gyűjtőkör nagysága. A középkori magyar pénzeket – néhány kivételtől eltekintve – jobbra a Kárpát-medence területén gyűjtik, ezért legfeljebb 10–15 milliós „potenciális” vásárlóréteg jöhet szóba, szemben például az ugyanebből az időszakból származó lengyel veretekkel, amelyek esetében – a fenti

gondolatmenet mentén – már közel 40 millió emberrel számolhatunk, míg az Amerikai Egyesült Államok vonatkozásában ez a szám 325 millió körül mozog. Az sem mellékes, hogy jelenleg a világ GDP-jének több mint 20%-át az USA-ban állítják elő, így nyilvánvalóan a legjelentősebb fizetőképes kereslettel ott lehet számolni. A legdrágább pénzeket azonban nem csupán a történelem és pénztörténet iránt elkötelezett gyűjtők vásárolják, hanem

egy befektetői kör is, amelynek legfőbb szempontja az, hogy befektetett pénze ne csupán megőrizze értékét, hanem az idő múlásával még gyarapodjon is.

Melyek azok a pénzek, amelyek őrzik az értéküket? Elsősorban a dokumentáltan kis példányszámban készült érmék, amelyek kiemelkedő tartásfokkal bírnak. Egy antik vagy középkori

Az utolsó 20 dollár címletű aranypénz (Double Eagle) 1933-ból. A Farouk egyiptomi király gyűjteményét is megjárt darabot 2002-ben 7,6 millió dollárért adták el (©Stack's Bowers Galleries)

III. Zsigmond lengyel király 1621-ben vert száz dukát súlyú aranyérméje a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményéből. Hasonló darab kelt el egy New York-i árverésen 2018 januárjában 2,1 millió dollárért

A kalapács, ha koppan...

42

pénzről nem tudhatjuk, mennyit vertek belőle, és ami egyik nap ritkának számít, másnap egy éremlelet előkerülésével már közönséges, szinte mindennapi darabbá válik.

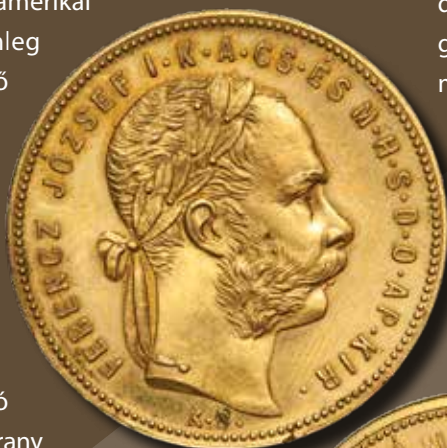
Ez az eset persze nem fordulhat elő egy modern kori próbaverettel, vagy azokkal a pénzekkel, amelyekről az évszázadok óta zajló numizmatikai aukciók kínálata bebizonyította, hogy valóban ritkaságnak számítanak, hiszen akár generációk telhetnek el két árverési előfordulása között.

Rekordárak külföldön és itthon

Nem meglepő módon az árveréseken legdrágábban eladott pénzek toplistáján szereplő első 25 pénz négyötöde amerikai kibocsátású. A listát jelenleg az 1794-ben vert első amerikai ezüstdolláros eddigi legmagasabb tartásfokú (MS 66) példánya vezeti, amely 2013-ban 10 millió dollár feletti áron kelt el, a második helyre szorítva vissza a 2002-ben 7,6 millió dollárért eladott 1933-as arany 20 dollárost. A listára mindösszesen öt nem amerikai vonatkozású pénz fért fel, köztük az Omajjád Kalifátusban 723-ban kibocsátott aranydínár (6 millió dollár), a „Dél-afrikai pénzek királya” néven ismert, az angol-búr háborúk idején, 1899-ben vert 1 font címletű aranyérme (4 millió dollár), továbbá egy Hadrianus-sestertius (1,7 millió dollár), illetve egy kínai aranypénz (1,3 millió dollár) (az árak kerekítettek). A huszonötös listán csupán egyetlen kelet-európai kibocsátású pénzérme szerepel,

IV. Károly 20 korona, 1918. Az utolsó magyar aranypénz egyik példánya volt az, amely egy 2003-as bécsi aukción elsőként közelítette meg 100.000 eurós álmhatárt

A selmecbányai II. József-altáró megnyitására 1878-ban készül aranypénz, amely egy évtizeden belül szinte megháromszorozta értékét. Budapesten 2007-ben „csupán” 135.000 eurós leütési árat ért el, míg 2018-ban Prágában már 440.000 eurót adtak érte

mégpedig a III. Zsigmond lengyel király által 1621-ben veretett százdukátos. A 2018-ban New Yorkban 2,1 millió dollárért eladott aranypénzből a világon jelenleg 14 példányt tartanak számon, amelyből hármat a Magyar Nemzeti Múzeum Éremtára őriz.

A magyar vonatkozású pénzek esetében persze ennél jóval szerényebb értékekkel kell számolni, leütési áraik nagyjából úgy aránylanak a külföldiekéhez, ahogy mondjuk egy hazai viszonylatban messze kiemelkedő Csontváry- vagy Munkácsy-kép értéke egy Cézanne-, Gauguin- vagy akár Roy Lichtenstein-alkotáshoz képest. Míg a legkiemelkedőbb magyar művészek árverésre bocsátott képei a legritkább esetben haladják meg az egymillió dollárt, külföldi kollégáik esetében ezek az összegek már a százmillió dolláros értéktartományban mozognak, nem beszélve a jelenlegi abszolút csúcstartóról, Leonardo da Vinci 2017-ben 450,3 millió dollárért eladott egyik vásznáról.

Egy ideig a legdrágábban eladott magyar pénznek IV. Károly, az utolsó magyar király 1918-ban Körmöcbányán vert 20 koronás aranypénze számított, amely 2003-ban 92.000 euró leütési áron került boldog birtokosa tulajdonába. Az utóbbi évekből azonban már jócskán ismerünk 100.000 euró felett eladott magyar vonatkozású numizmatikai emlékeket is. A jelenlegi csúcstartó, I. Lipót 1696-ban Erdélyben vert tízszeres dukátcselye, amely Zürichben, az európai aukciós élet egyik fellegrárában kelt el 550.000 svájci frankért (~505.000 euró). Nem sokkal lemaradva ezt követi

az az aranyérme, amelyet a selmecbányai II. József-altáró megnyitása alkalmából vertek 1878-ban. Az emlékérmét ezüztből és rézből is elkészítették, aranyból viszont csupán két példánya ismert, az egyiket a Magyar Nemzeti Múzeum őrzi, a másik az utóbbi időben kétszer is szerepelt árverésen, háromszoros árkülönbséggel. Míg Budapesten 2007-ben „csupán” 135.000 eurós árat ért el – ám ezzel elsőként lépte át a bűvös százezer eurós értékhatárt, és ez a rekord mintegy tíz évig tartotta magát –, 2018-ban Prágában egy lelkes gyűjtő már 440.000 eurót adott meg érte. Ugyanitt, ugyanebben az évben néhány hónappal később I. Lipót körmöcbányai veretű 1688-as tízszeres dukátját 360.000 eurón ütötték le. Hasonló értéktartományba árazta be a piac III. Ferdinánd 1648-ban Körmöcbányán készült tízdukátosát is, amely 2015-ben Londonban 260.000 angol fontért (~363.000 euró) kelt el. Ugyanez a darab idén Genfben már 500.000 svájci frankos kikiáltási

áron indult. A magyar vonatkozású numizmatikai emlékek toplistáján ezek mellett szinte kizárólag 17–18. századi magyar és erdélyi veretű pénzeket találunk, többek között I. József szebeni tíz dukátját 1708-ból (270.000 euró), II. József 1778-ban Gyulafehérváron vert háromszoros dukátját (150.000 euró), illetve III. Ferdinánd 1642-es tíz dukátját (130.000 euró). Azon túl, hogy a fent említett darabok mindegyike kiemelkedő ritkaságnak számít és különösen magas tartásfokkal rendelkezik, a dolgok háttérében az is ott áll, hogy ez a terület nem csupán a magyar, hanem a nemzetközi gyűjtői társadalom érdeklődését is felkeltette. Ennek fényében az sem tekinthető véletlennek, hogy ezeknek a rekordáraknak a zöme nem magyarországi árveréseken született meg, hanem Bécsben, Londonban, Münchenben, New Yorkban, Zürichben és nem utolsósorban Prágában, ami azért egyet-mást elárul a hazai fizetőképes kereslet nagyságáról.

A Magyar Nemzeti Múzeum őrzi azt a Wass Sámuel gróf és társai által 1855-ben San Franciscóban veretett 50 dollárost, amelyet az egyik vezető amerikai tartásfok-minősítő cég értékelt és hitelesített 2018-ban. Hasonló állapotú (MS 63) darab 2014-ben egy chicagói árverésen 411.250 dollárért kelt el